

Współpraca bibliotek publicznych i szkolnych na terenach wiejskich - zarys problemów

W końcu 2008 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej przyjęło nową podstawę programową kształcenia ogólnego, w której podkreśla się **konieczność rozwijania kompetencji związanych z uczeniem się**, zdobywaniem i wykorzystywaniem informacji oraz innych umiejętności ważnych w społeczeństwie wiedzy. Kompetencje te, w ślad za ustaleniami przyjętymi w UE, nazywa się też „kluczowymi”.

Jedną z ważnych form pracy prowadzonych przez szkoły, w celu kształcenia „kompetencji kluczowych”, mają być **projekty**. W tym kontekście w podstawie programowej rolę biblioteki szkolnej określono następująco:

„Realizację (...) celów [kształcenia] powinna wspomagać dobrze wyposażona biblioteka szkolna, dysponująca aktualnymi zbiorami, zarówno w postaci księgozbioru, jak i w postaci zasobów multimedialnych. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni odwoływać się do zasobów biblioteki szkolnej i współpracować z nauczycielami bibliotekarzami w celu wszechstronnego przygotowania uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji.”

Podstawowe atuty biblioteki w szkole, kształcącej „kompetencje kluczowe” to:

- » posiadane zasoby wiedzy - książki, multimedia, komputery, dostęp do Internetu,
- » bibliotekarze - fachowcy i „przewodnicy po świecie wiedzy”,
- » przestrzeń, w której uczniowie mogą pracować indywidualnie, zarówno w małych jak i dużych grupach/klasach.

Kontekstem dla tworzenia modelu współpracy gminnych bibliotek publicznych i bibliotek szkolnych jest wdrażanie nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego, która kładzie nacisk na „uczenie uczenia się”, pozyskiwanie i opracowywanie informacji, pracę metodą projektów.

Wymaga to od szkoły nowych form pracy, a od nauczycieli nowych kompetencji.

Wzrasta rola **lokalnego „centrum wiedzy”** jakim jest biblioteka szkolna, a także biblioteki publiczne (biblioteki szkolne dostępne są dla uczniów tylko w godzinach

otwarcia szkoły, ponadto uczniowie dowożeni do szkół nie mogą w miejscowości gminnej korzystać z zasobów biblioteki publicznej – stąd rola filii dostępnych w małych wsiach).

Na terenach wiejskich (wsie i małe miasta) zmiana sposobu kształcenia w szkołach uwzględniać musi szczególny kontekst:

- » **Społeczność lokalna dysponuje ograniczonymi zasobami** (w tym budżetem), które powinny być wykorzystywane ze szczególną starannością. Tam, gdzie to możliwe, zasoby różnych instytucji powinny być wykorzystywane wspólnie, a nie powielane (np. zakupy dla bibliotek szkolnych i publicznych powinny być koordynowane, nie ma sensu kupować komputerów do biblioteki publicznej, jeśli te w szkolnej nie są w pełni wykorzystywane, itp.).
- » W procesie kształcenia **uczniowie powinni mieć dostęp do wszystkich zasobów wiedzy, niezależnie od tego, w jakich instytucjach się znajdują** (szkołach, bibliotekach publicznych, domach kultury, muzeach, itp.). Szkoła powinna uczyć korzystania z tych zasobów i w tym zakresie współpracować z tymi instytucjami. Współpraca powinna też obejmować zasoby lokalnych organizacji pozarządowych (np. uczniowie pracujący nad projektem dotyczącym ekologii mogą korzystać z wiedzy i materiałów organizacji zajmującej się tą tematyką).
- » **Uczniowie dowożeni do szkoły mają utrudniony dostęp do bibliotek szkolnych.** Dla nich możliwość korzystania z zasobów bibliotek publicznych (placówek gminnych i ich filii) i uzyskania od bibliotekarza pomocy np. w pracy nad projektami ma szczególne znaczenie.

Realizacja wizji, w której szkoły kształcą kompetencje kluczowe, a biblioteki szkolne i publiczne odgrywają w tym znaczącą rolę, wymaga rozwiązania szeregu problemów, w tym między innymi:

- » **Przygotowania nauczycieli do pracy metodą projektów** i innymi metodami umożliwiającymi kształcenie kompetencji kluczowych. Wprowadzenia zmian w sposobie organizacji zajęć tak, by praca nad projektami mogła się odbywać zarówno w klasie szkolnej, jak i w bibliotece lub w innych instytucjach lokalnych, posiadających zasoby wiedzy, z których uczniowie mogliby skorzystać.
- » **Umożliwienia bibliotece szkolnej wykorzystania w procesie kształcenia wszystkich jej atutów.** Może to oznaczać także dokształcanie bibliotekarzy z zakresu pracy metodą projektów.
- » **Przełamania stereotypów dotyczących roli biblioteki szkolnej oraz bibliotekarek i bibliotekarzy.** Włączenia ich w proces planowania form i metod kształcenia w szkole.
- » **Promowania różnych form współpracy pomiędzy bibliotekami szkolnymi i publicznymi,** a także innymi instytucjami i organizacjami lokalnymi

posiadającymi zasoby wiedzy, z których mogą skorzystać uczniowie. Dotyczy to także koordynacji w gromadzeniu zasobów przez instytucje podległe władzom gminy (korzystające z budżetu gminy, by realizować potrzeby społeczności lokalnej). Wynika to z założenia, że we współczesnym świecie żadna instytucja, w tym szkoła czy biblioteka, nie jest w stanie gromadzić wystarczających zasobów wiedzy. Instytucje te powinny pomóc uczniom w ich zlokalizowaniu niezależnie od miejsc i form ich gromadzenia.

- » **Promowania różnych form współpracy pomiędzy instytucjami**, które w obecnym systemie wspierają biblioteki szkolne i publiczne **z poziomu regionalnego** (wojewódzkie biblioteki pedagogiczne, wojewódzkie placówki doskonalenia nauczycieli, wojewódzkie biblioteki publiczne) **i krajowego** (Ministerstwo Edukacji Narodowej, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Biblioteka Narodowa).

Problem, na który w pewnym stopniu chcielibyśmy odpowiedzieć w ramach Programu Rozwoju Bibliotek – uwzględniając cele PRB i posiadane środki – można opisać następująco:

Jak najefektywniej wykorzystać lokalne zasoby wiedzy w procesie kształcenia kompetencji kluczowych w szkołach na terenach wiejskich tak, aby przygotować uczniów do osiągnięcia sukcesów w społeczeństwie wiedzy?

Model współpracy gminnych bibliotek publicznych i bibliotek szkolnych wypracowany w ramach Programu Rozwoju Bibliotek:

Program Rozwoju Bibliotek skierowany jest głównie do gminnych bibliotek publicznych (wraz z ich filiami) na terenach wiejskich. Biblioteki szkolne nie znajdują się zatem w kręgu naszych bezpośrednich zainteresowań. Chcemy jednak, by biblioteki gminne współpracowały z innymi partnerami lokalnymi realizując swe zadania związane z oferowaniem mieszkańcom różnych form dostępu do wiedzy i kultury. **Biblioteki szkolne wydają się z natury jednym z najbliższych potencjalnych partnerów.** W trakcie badań które realizowaliśmy w 2008 roku okazało się jednak, że pomiędzy gminnymi bibliotekami publicznymi i bibliotekami szkolnymi dochodzi czasami do konfliktów. Mają one w znacznym stopniu charakter strukturalny: biblioteki te podlegają systemowo innym sektorom (edukacja i kultura), inne są podstawy prawne ich działania, inny jest status zawodowy ich pracowników. Nie ułatwia to współpracy mimo, iż na wsi i w małych miastach z punktu widzenia potrzeb mieszkańców takie podziały wydają się niezrozumiałe. Stanowi to również jedną z przyczyn prób łączenia bibliotek publicznych i szkolnych przez władze samorządowe, co z kolei wywołuje komentarze w mediach.

Mając na uwadze, że odbiorcami Programu Rozwoju Bibliotek są przede wszystkim gminne biblioteki publiczne, chcielibyśmy jednak podjąć wysiłek **wypracowania skutecznego modelu współpracy bibliotek publicznych i szkolnych** tak, aby szkoła – zwłaszcza na terenach wiejskich - mogła lepiej przygotowywać uczniów do funkcjonowania w społeczeństwie wiedzy.

Model ten powinien opierać się na następujących założeniach:

- » Biblioteki szkolne muszą mieć możliwość **pełnego wykorzystania swoich atutów** w procesie nauczania kompetencji kluczowych w szkole.
- » **Uczniowie powinni mieć możliwość korzystania ze wszystkich zasobów wiedzy** dostępnych lokalnie niezależnie od tego, gdzie są zgromadzone (w szkole, czy poza nią).
- » **Wszystkie instytucje lokalne gromadzące zasoby wiedzy powinny ze sobą współpracować**, także w kontekście udostępniania tych zasobów w celach edukacyjnych.

Wykorzystując szczególny kontekst reformy programowej realizowanej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, chcielibyśmy zaproponować następujący model współpracy pomiędzy gminnymi bibliotekami publicznymi i bibliotekami szkolnymi:

1. Model dotyczy współpracy **biblioteki szkolnej w gimnazjum** (na etapie pilotażu, potem także innych placówek) oraz **publicznej biblioteki gminnej i wszystkich jej filii**.
2. Nauczyciele opracowują **plan realizacji projektów** na kolejny rok szkolny, uwzględniający ogólny opis projektów (czego dotyczą, jakie problemy rozwiązywać będą uczniowie, jakie źródła/zasoby będą im potrzebne, na czym polegać będzie prezentacja projektów) oraz harmonogram ich realizacji.
3. **Nauczyciele spotykają się z bibliotekarzami** (szkolnymi/publicznymi). Na podstawie ogólnego opisu projektów bibliotekarze dokonują przeglądu zasobów jakimi dysponują w odniesieniu do poszczególnych projektów (rodzaj zasobów, w której bibliotece się znajdują, itp.). Tworzą też listę zasobów, które trzeba pozyskać (kupić, pożyczyć z innej biblioteki/instytucji/organizacji, opracować listę kluczowych stron internetowych z wiedzą potrzebną w danym projekcie, itp.).
4. **Bibliotekarze wydzielają niewielką przestrzeń w swoich bibliotekach**, gdzie w odpowiednim czasie gromadzone będą zasoby do poszczególnych projektów (plus np. komputer z dostępem do Internetu).
5. **Nauczyciele i bibliotekarze opracowują wspólnie harmonogram** realizacji projektów uwzględniający fakt, iż:
  - a. w fazie analizy źródeł (pierwsza faza projektu) część zajęć odbywa się w bibliotece pod opieką bibliotekarza „specjalisty od wiedzy”,

- b. prezentacja efektów projektów odbywać się może w bibliotece szkolnej,
  - c. najlepsze projekty prezentowane są z udziałem „publiczności” (rodziców, lokalnych ekspertów, itp.) w bibliotece gminnej.
6. **Projekty realizowane są w klasach szkolnych i bibliotekach** (szkolnych, publicznych).
  7. Co najmniej raz w trakcie roku szkolnego nauczyciele **spotykają się z bibliotekarzami**, żeby ocenić przebieg współpracy i wprowadzić ewentualne korekty.
  8. **Na zakończenie roku szkolnego nauczyciele i bibliotekarze spotykają się**, aby ocenić przebieg współpracy, wprowadzić ewentualne korekty w modelu współpracy na kolejny rok szkolny i umówić spotkanie otwierające współpracę w następnym roku szkolnym.

Wdrożenie tego modelu wymagać będzie następujących działań:

- » Intensywna **nauka modelu współpracy odbywać się będzie w formie szkolenia** z udziałem zespołu gminnego złożonego z bibliotekarzy szkolnych i bibliotekarzy publicznych, około dziesięcioosobowego zespołu nauczycieli reprezentujących przedmioty, których realizacja - w sposób szczególny - powinna odbywać się metodą projektów (wymagania w tym zakresie opisane są w podstawach programowych) oraz dyrektora.
- » Po zrealizowaniu szkolenia, w fazie wdrażania modelu współpracy **zespoły gminne otrzymują grant na zakup zasobów bibliotecznych**, sprzętu typu laptop, rzutnik, itp., potrzebnego do realizacji projektów w szkole.
- » Równolegle odbywać się będą **szkolenia dla wszystkich partnerów regionalnych** (wojewódzkich bibliotek pedagogicznych i wojewódzkich bibliotek publicznych), których zadaniem jest wspieranie bibliotek gminnych (publicznych i szkolnych), a także upowszechnianie takiego modelu współpracy na poziomie regionalnym.

Obecnie FRSI prowadzi rozmowy z Centralnym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli (CODN) w Warszawie nad dopracowaniem wyżej zarysowanego modelu współpracy oraz sposobów jego wdrażania. Przewidujemy, iż CODN, we współpracy z wojewódzkimi ośrodkami doskonalenia nauczycieli, przeprowadzi pilotaż w trzech województwach. W efekcie model ten zostanie udoskonalony i będzie promowany jako sprawdzone rozwiązanie w całym kraju.